

Nogle bemærkninger om individualiseringen og dens forudsætninger.

Det er en almindelig erfaring i det menneskelige fremskridts historie, at der pludselig opdukker et nyt princip, om hvis rigtighed alle snart føle sig overbeviste, men hvis rette udførelse i praxis kræver lange tiders kampe, så hårde, at de stundom bringe selve principets levedygtighed i fare ved at lade det synes utopisk.

Således er det også gået med den snart gamle fordring om individualisering i straffuldbyrdelsen.

Det ligger allerede i ordet, at der ikke lader sig udvikle nogen egenlig, i hvert enkelt tilfælde anvendelig metode i så henseende; der kan kun være tale om at påpege visse almindelige grundsætninger og iøvrigt frembringe de bedst mulige faktiske forudsætninger for udførelsen i enkelthederne.

I den første retning er man hurtig nået temmelig vidt. Man er f. ex. — for at fremhæve et betydningsfuldt skridt — efter nogen famlen i teori og praxis nået til at fastslå principets rette begrænsning, klarest og mest afgørende fremstillet af SICHART, hvis udtalelse findes gengivet i dette Tidsskrifts første hefte: Straffens formål er målestokken for individualiseringens udstrækning, den skal gå så vidt, som den kan tjene dette, og ikke videre.

I henseende til at frembringe de bedste forudsætninger for principets anvendelse i de enkelte tilfælde er der derimod endnu meget tilbage at ønske.

Det gælder jo om hos individet at udfinde de karaktertræk, der knytte ham til det gode og samfundsmæssige, og opdyrke disse ved de i det foreliggende tilfælde mest tjenlige midler således, at de — bevidst eller ubevidst — komme til at overskygge og beherske de slette, der samtidig positivt skal modarbejdes.

Før der altså kan blive spørgsmål om sand individualisering, må man have vundet det dybest mulige kendskab til fangen, hvilket må søges opnået dels ved udefra kommende oplysninger, dels ved egen iagttagelse i fængslet.

Hvilke oplysninger udefra modtage nu strafanstalterne? Som regel overlades vel fangens dom og forhøret til gennemlæsning. Man kan heraf erfare hans forbrydelse, hvorledes han har stillet sig med hensyn til erkendelsen af sin brøde, hans alder, fødested, hjemsted etc. Derimod vil man som regel forgæves deri søge oplysninger af større værdi om hans forældres økonomiske og moralske standpunkt, hans opdragelse, skolegang, familieforhold, omgangskreds, legemlige og åndelige sundhedstilstand, hans forhold i tjenester, hans omdømme i den kreds, der har kendt ham i friheden osv. Ikke mindst savnes dette i de forhør, som stamme fra de større byer, hvor retterne ere stærkt optagne, og det hele derved får en i høj grad skabelonmæssig form, der fjærner sig så meget som mulig fra ethvert forsøg på specialundersøgelser udover det til klarlæggelse af sagens strængt juridiske momenter absolut fornødne. Vil man derfor i fængslet vide nogen besked om de omtalte forhold, er man væsenlig henvist til at indhente oplysninger af fangen selv, af hans korrespondance og af de mulige tilfældige besøgende, alt mere eller mindre usikre og mislige kilder.

At kende hele fangens forhistorie er imidlertid ganske nødvendigt, hvis man virkelig skal trænge tilbunds i ham; selv om man i fængslet kan lære at kende, hvordan han

nu er, bliver dette en aldeles overfladisk kundskab, når man ikke ved, hvordan han er bleven sådan, og det indtryk, han gør i fange-skikkelse, kan overhovedet først rettelig vurderes, når man ved, hvordan han var som fri mand. På mange enkelte punkter vil også de omtalte oplysninger spille en vigtig rolle, således f. ex. ved afgørelsen af det ofte lige så tvivlsomme som betydningsfulde spørgsmål om, hvorvidt det skal tillades ham i fængslet at fortsætte forbindelsen med den ene eller den anden af hans gamle bekendte.

Skal det blive til alvor med individualiseringen, må det derfor gøres forhørsdommeren til pligt i et særligt forhør, hvoraf udskrift skulde følge ved fangens aflevering til strafanstalten, at tilvejebringe alle de antydede oplysninger. Efter omstændighederne måtte således afhøring foretages eller erklæring indhentes fra forældre, sødskende, skole, præst, naboer, omgangskreds, læge, husbond osv. Endelig burde dommeren til slutning selv meddele sin opfattelse af forbryderen, som han har lært ham at kende under forhøret, der som regel vil frembyde en rig lejlighed til psykologiske iagttagelser, som ikke umiddelbart lade sig læse i akterne og derfor nu gå ganske tabt for den strafudøvende myndighed. Ved hver følgende tiltale skulde det tidligere materiale naturligvis suppleres med oplysninger om vedkommendes liv og færden efter sidste strafs udståelse.

At stille disse fordringer til forhørsdommeren er så meget mere rimeligt, som alle de nævnte momenter efter nutidens betragtningsmåde og flere straffeloves udtrykkelige udtalelse må siges ligefrem at vedrøre selve den juridiske bedømmelse af forbryderens strafværdighed, hvorfor dommerne også altid burde indhente erklæringer fra fængselsautoriteterne om tidligere straffede personer.

På grundlag af dette materiale skal altså fængselsmanden begynde sin iagttagelse og behandling, til hvis heldige udførelse bl. a. udkræves en tæt forening af psykologisk og human sans og interesse. Psykologen alene,

der med et koldt hjerte iagttager mennesket i dets fornedrelse og ulykke som et blot og bart observationsobjekt, vil aldrig kunne gøre sig håb om at få således fat på det rent menneskelige i individet, at der kan blive tale om en påvirkning, og den humane interesse vil uden psykologien glide over i sentimentalitet, se sig bedraget i sine bedste hensigter og ende i den absolute håbløshed.

Det er heraf klart, at individualiseringen bør begynde allerede ved valget af det personale, som skal udføre den overfor fangerne, en fordring, som atter og atter er fremhævet af alle kyndige fængselsmænd*), men som ikke kan gentages for ofte. Først i den nyeste tid synes den at skulle sætte levende frugt ved oprettelsen af theoretiske og praktiske kursus*) for vordende fængselsmænd, både over- og underordnede, og ikke mindst i henseende til bestræbelserne for at lære fangerne at kende vil en fyldigere uddannelse af det underordnede personale kunne blive af mægtig betydning. Overfor dette stille fangerne sig jo altid anderledes end overfor de overordnede, som de måske forholdsvis let kan skuffe, medens det er ubetinget langt vanskeligere at anlægge og vedligeholde en maske overfor de første, der ere om dem fra morgen til aften, overvære deres indbyrdes samtaler og øvrige samkvem, og hvis nærmere sociale trin bevirker, at deres nærværelse lægger mindre bånd på den hele tone.

Opsynspersonalets uddannelse bør derfor bl. a. gå ud på at klargøre dem betydningen af deres opgave også i denne retning, og benyttelsen af deres erfaringer på dette område ville kunne udgøre et af midlerne til at drage dem mere ind mod det centrale i hele virksomheden og derved give dem en dybere interesse for deres ofte brydsomme gerning. Hvor kan man vente andet end i det højeste en rent pligtmæssig interesse for en mængde mekanisk udførlige

*) Jfr. f. ex. Stockholmer kongr. forhdlgr. 1878. Bd. I, Bulletin de la société gén. des prisons. 1892. S. 550, Mittheilungen der internat. crim. Vereinigung. 1890. S. 82, Blätter für Gefängnissk. 1893. S. 45.

detailler, om hvis sammenhæng med et større mål der kun
haves et ganske fåget eller slet intet begreb?

Et skridt af betydning i så henseende er forøvrigt gjort
ved Horsens strafanstalt, hvor det i nogle år med mere eller
mindre udbytte har været forsøgt at lade betjentene til visse
tider udfylde schemaer af følgende indhold:

Hvorledes udtaler fangen sig om sin forbrydelse (angrer
han den, undskylder den, nægter den osv.)?

Hvorledes udtaler han sig om loven, samfundet (ind-
ser han dens nødvendighed, finder han sig forurettet
osv.)?

Hvorledes udtaler han sig om religionen (er han tro-
ende, ligegyldig, fritænker osv.)?

Hvorledes udtaler han sig om fængslet (dets formål,
dets virkemåde, dets behandling af ham osv.)?

Hvorledes udtaler han sig om sit fremtidige liv (vil
han forbedre sig, tror han at kunne det, antager
han det unyttigt)?

Hvorledes ere hans forstandsevner (velbegavet, ind-
skrænket, idiot, forstyrret på et enkelt område)?

Hvorledes er hans sindelag (roligt, heftigt, blødt,
trodsigt, råt osv.)?

Hvilken er hans hyppigste sindsstemning (alvorlig,
tungsin dig, kåd, bitter, ligeglad, gnaven osv.)?

Hvilke ere hans fremtrædende egenskaber (sanddru,
hyklerisk, godmodig, onskabsfuld, bestemt, viljeløs
osv.)?

Hvorledes er hans legemlige tilstand (kraftig, sygelig,
krøbling, aldersvag osv.)?

Hvad foretager han sig i fritiden (arbejder, læser,
samtaler, sover osv.)?

Hvorledes er hans forhold til medfangerne (medgørligt, overlegent, krakilsk, tvært, passer sig selv, skumpelskud osv.)?

Hvem omgås han mest? (Fange Nr. . . .) (som ligemand — beskyttende — beskyttet osv.).

Hvem har han haft ufred med? (hvorom? hvis skyld?)

Hvorledes er hans opførsel overfor opsynet (lydig, tvær, indvendende, høflig, sledsk, næsvis osv.)?

Det er klart, at man også herved får en fortrinlig lejlighed til at lære betjentenes eget standpunkt og dulighed at kende.

Det skal ikke nægtes, at uddannelseskursus som de antydede i et land så lille som vort have sine vanskeligheder; muligvis lod de sig dog realisere i forening med Norge og Sverige eller med Norge alene, hvor sprogforskellen ikke kunde lægge afgørende hindringer i vejen. Under alle omstændigheder var der intet til hinder for, at der i hvert land for sig årlig foranstaltedes afholdt en række forelæsninger over straffuldbyrdelsens teori og praxis og til slutning en prøve over de tilhørere, som ønskede det, hvorved man sikrede sig almindelig tilegnelse af det foredragne samt iøvrigt elementære kundskaber. Denne prøves tilfredsstillende afløggelse i løbet af de sidste 3 år måtte derhos naturligvis gøres til betingelse for alle, der attråede ansættelse i de underordnede poster, hvortil der alt nu ved Kristianshavns strafanstalt fordres en prøve i læsning, skrivning, regning og genfortællingsstil, medens der ved Vridsløselille forbedringshus gives personalet adgang til undervisning i læsning og skrivning. Ganske vist opnåede man ad den foreslåede vej kun sikkerhed for en vis grad af theoretisk dannelse, men det var dog betydelig bedre end slet intet, og ansættelse på prøve f. ex. i 3 måneder vilde jo yderligere kunne sikre den praktiske brugbarhed.

Har man nu et vel uddannet underordnet personale og en virkelig organisation til dettes iagttagelser, tilkommer det de overordnede funktionærer at prøve og udfylde disse ved egne, personlige indtryk og erfaringer. De bør således alle gøre sig bekendte med fangernes korrespondance, både den udgående og den indkommende, der ofte kan være den mest oplysende, og de bør alle gøre jævnlige cellebesøg.

Hvad denne sidste virksomhed angår, kan der ikke disputeres om dens fremragende betydning med hensyn til at vinde kendskab til fangerne. Derimod kan man se forskellige meninger fremsatte om besøgenes hyppighed, måden, hvorpå de bør gøres etc.

I det tyske udkast af 1879 til en lov om straffuldbyrdelse såvel som i SICHARTS selvstændige forslag af 1892 fastsættes det, at hver cellefange skal have mindst 4 — fire — besøg daglig, heri dog indbefattet besøg af andre end fængselspersonalet — hvilken raffineret tortur!

Hvad der i dette spørgsmål falder indenfor det foreliggende æmnens ramme, er kun afgørelsen af, hvor hyppig hver funktionær skal aflægge besøg for at kunne lære fangen at kende, og herom kan intet almindeligt siges; det må afgøres af hver enkelt funktionær for hver enkelt fanges vedkommende. Selv om man imidlertid tager hensyn til cellebesøgenes andre formål: at modarbejde, at ensomheden bringer fangen til at falde sammen, og at indvirke vækkende på hans energi og moralitet, turde dog som regel — i alt fald på straffens senere trin — et par besøg om ugen være maximum af det mulige og rimelige. At de gøres af *alle* de overordnede funktionærer har den store betydning, at fangerne derved blive set med forskellige øjne og møde forskelligartede personligheder, af hvilke snart den ene snart den anden vil være bedst skikket til at vække den tillid og fri fortrolighed, hvorpå det væsenlig kommer an.

En anset fængselsmand har ved omtale af dette punkt

sagt: »fremfor alt ikke konversere«. Da det næppe kan være meningen med disse ord at fastslå det selvfølgelig, at man ikke bør hengive sig til det rene pjat, må man snarest anse det for en advarsel mod at tale i en dagligdags tone og om dagligdags ting. I så fald er reglen fuldkommen urigtig, da den kun vilde føre til, at cellebesøgene blev ensformige, moralske forelæsninger uden udbytte for nogen af parterne. Man må tværtimod afkaste det embedsmæssige gevand, tale jævnt og naturligt og — ligesom i omgang med andre mennesker — søge sit udgangspunkt i hverdagslivet, f. ex. i fangens rent private forhold og interesser, som man fra begyndelsen har sat sig ind i og senere udvidet sit kendskab til gennem hans egne meddelelser og korrespondance. Kunsten er just at lade moralen danne den umiskendelige understrøm, der først træder direkte frem på given anledning. Kun således vil fangen vinde den frihed i ordet, som er nødvendig, for at man kan lære ham at kende, og kun således vil han kunne få følelsen af at tale med et medmenneske, der har interesse for hans vel, og ikke blot med en embedsmand, der til regelmæssige tider giver ham en dosis moral for at gøre sin pligt. Der er naturligvis forskel på de medfødte evner også i denne retning, men kun for de færreste vil det lykkes uden ligefrem forberedelse til hvert enkelt besøg, navnlig sålænge bekendtskabet er nyt.

Af de andre grundlag for iagttagelse turde arbejdet være skikket til at spille en fremtrædende rolle, når det anlægges med dette formål for øje. Hertil udkræves imidlertid, at det overhovedet giver plads for udfoldelse af en individualitet, hvorfor alt rent mekanisk arbejde allerede af denne grund burde være udelukket. Vel kan man, selv ved et sådant arbejde, lære en fanges rent legemlige flid at kende, men om hans opfattelsesevne, hans opfindsomhed, hans energi til at overvinde vanskeligheder, hans glæde ved arbejdet kan intet iagttages udover, hvad der måtte kunne sluttes af, hvormeget han sjæleligt lider ved at fungere som automat, men dette er

ikke let at grade. Jo mindre derimod »arbejdets deling« er gennemført ved en beskæftigelse, des bedre egner den sig i alle henseender til brug i fængsler. At den fangerne tillagte fortjeneste står i forhold til det præsterede overarbejde og ikke er gjort til en fast *doublet* for udførelsen af et vist minimum, vil også have sin betydning til at fremme iagttagelsen af arbejdet og give dette livets farve.

Hvad specielt fællesfangerne angår, frembyder sig jo for disse væsenlig det samme iagttagelsesgrundlag som for cellefanger, og for så vidt er der intet i vejen for individualiseringens anvendelse også på dem. Principet må imidlertid her nødvendigvis lide en indskrænkning af hensyn til den formelle ligheds fordringer, hvis tilsidesættelse uden en også for fangerne synlig årsag vil tilintetgøre tilliden til bestyrelsens retfærdighed. Navnlig synes det ublandede progressive system ganske uforeneligt med virkelig individualisering, fordi det i sin stræben derefter går ud fra, at et menneskes udvikling foregår på rent matematisk måde. Anser man derfor individualiseringen for at være af grundlæggende betydning for fangebehandlingen, må man alene af den grund bryde med hint doktrinære system og vende tilbage til den ældre og stadig*) adskillige steder anvendte klassificering efter hensynet til almindeligt moralsk standpunkt etc., idet man i straffens første tid bør søge lejlighed til at danne sig et begreb om fangens personlighed ved behandling dels en længere tid i celle og dels i et med dette formål særlig indrettet observationsstadium i fællesskab. Herved vilde tillige vindes en gavnlig skærpelse af straffen for recidivisterne, der vistnok er langt mere bange for ensomheden end begynderne.

Individualiseringen vilde herefter for fællesfangernes vedkommende finde sit udtryk i deres anbringelse på de forskellige afdelinger og — om end på mere summarisk måde — for den væsenligste del være fuldbragt derved, at

---

*) Se eksempelvis *Blätter für Gefkünde*. 1893. S. 34 ff.

behandlingen foregik efter de for hver afdeling efter hensynet til dens medlemmers art fastsatte særlige regler. Dog burde der naturligvis være en mulighed for overslyttelse fra den ene afdeling til den anden, når nøjere overvejelse eller individets senere udvikling måtte have bragt bestyrelsen til at ændre sin tidligere opfattelse, for hvis stadige klargørelses skyld iagttagelsen måtte fortsættes, og det bl. a. burde gøres de overordnede til pligt, med bestemte mellemrum, at lade fangerne fremstille for sig til samtale.

Alle de ad de her antydede og andre veje indvundne oplysninger og erfaringer bliver det sluttelig direktørens sag at samle og sigte, supplere med sine egne umiddelbare indtryk og udarbejde til et fyldigt totalbillede af den enkelte fange. Først så har man grundlaget til at begynde en virkelig individualiserende behandling, om end denne ikke altid i praxis lader sig holde fuldkommen skarpt adskilt fra den forudgående iagttagelse.

Det er klart, at individualiseringen stiller store fordringer også til de overordnede funktionærer og da specielt til direktøren, i hvis hånd det detaillerede anlæg af hele behandlingen skal hvile. Den gammeldags type — høj og bredskuldret, myndig mine, stentorrøst — strækker ikke til. Psykologisk og human sans og interesse er ovenfor nævnt som uundværlige egenskaber. Han må dertil først og fremmest være en personlighed i åndelig forstand, med hengivelse i sit kald for dets egen skyld og istand til at påtrykke den hele gerning det præg af alvor og ideel stræben, som dens mål kræver. Han må stå højt i almindelig dannelse og livserfaring og have set, tænkt og læst en hel del i sit fag, for at han, om end klar på sin virksomheds rent praktiske karakter, dog ikke skal være blind for de impulser, som videnskaben med sit mere omfattende syn kan give, og for at hans videre horisont kan bidrage til at fjærne den fare for en ensidig opfattelse og behandling, som en mere begrænset ånds overdrevne tro på sin egen menings souverænitet let kan medføre. For

at kunne magte opgaven må han derhos forstå at uddanne sine underordnede. Han må kunne knytte dem til sig i højagtelse og fællesfølelse og indrømme dem den selvstændighed indenfor deres område, som ene er i stand til at skabe ansvarsfølelse og interesse; han må være dem et eksempel på ubestikkeligt retsind og streng uegennyttighed — ja en hel del mere kunde siges om, hvad han må og ikke må; her er væsenlig kun fremhævet, hvad der danner et vigtigt supplement til de ovenfor nævnte forudsætninger for individualiseringens gennemførelse.

Selv med disse bliver den altid en såre vanskelig opgave, men uden dem bliver den mere eller mindre kun en velklingende frase, hvorunder al slags vilkårlighed kan søge læ.

Stener Grundtvig.